

Жіноча тема в оповіданнях Миколи Чернявського

Микола Федорович Чернявський – справжній майстер у відображенні людських настроїв і переживань. По-особливому його завжди турбувала доля жінки, її місце в родині й суспільстві як берегині моральних норм, кращих рис, що передаються від роду до роду. Тож у доробку М.Чернявського спостерігаємо досить широку палітру образів представниць прекрасної статі — як у поезії («Черниця», «Як фіалка, ти вродлива...»), «Одна я на світі...», «Ніч», «Жертва»), так і в повістевому епосі: Софія Ткаченко й Дора Фельдман з «Варварів», революціонерки Люба Говорецька з «Весняної повіді» та Ніна Ольшановська в «Блискавицях». Емоційні стани жінки, різні перепади в її почуттях, складні життєві ситуації, що накладають карб на долі героїнь, є традиційними об'єктами художнього дослідження та осмислення і в малій прозі митця.

У новелістиці М.Чернявського жіночі мотиви розробляються через показ життєвих драм знедолених дітей (Гапка з «Вогню життя»), безсловесних жертв антилюдяного суспільства (ключниця Олексіївна з образка «Божка коровка»), баба Супруниха з оповідання «Змій»), зневажених дівчат (Люся з новели «Сніг»), повій (Катерина Іванівна з «Кінця гри») тощо. Автор рельєфно відтворює найрізноманітніші ситуації, в яких вимальовується та чи інша постать. Так, в оповіданні «Вогонь життя» зображено дівчину-підлітка Гапку, котра змушена найнятися у місті, бо її родина голодує. М.Чернявський добирає деталі, котрі увиразнюють образ героїні: «...То було дівча літ тринадцяти, бліде, аж сине, обшарпане, аж неначе тіло в неї світилось крізь плахиття. Голова в неї була закутана великою старою хустиною, а на ногах були величезні зашкарублі чоботи» [2, с.122]. Драматичні сторінки життя родини постають з розповідей дівчини: її сім'я їсть бекмес (варення з кавунів) без хліба, бо його немає. Та від природи Гапка оптиміст, бадьора й завзята людина. Тож свою енергію та життєлюбство вона передає оповідачевій родині, в якій служила.

Зі співчуттям автор розповідає про злами в долях героїнь. Жертвою наруги стає Люся з

оповідання М.Чернявського «Сніг». Активним елементом сюжету цього твору є картина першої пороші, що допомагає глибше розкрити внутрішню сутність персонажів. Автор протиставляє незайману красу природи й ганебні людські вчинки, низькість помислів: «Сніг перестав падать. Небо виявилось, і на ньому привітно проглянуло сонце. Парк був чистий і непорочний, як молода в шлюбному вбранні. Нога людська ще не поклала сліду по широких алеях, і промені сонця ще не розвінчали ні журливих сосен, ні задраних туй» [2, с.164]. Саме таким постав парк перед молодими життєрадісними героями. Але через деякий час змінилися їхні стосунки, суголосний їм і пейзаж: «Люся бігла з парку, вся зім'ята й зламана, мов молоде деревце, що над ним пронеслась буря [...] її постать востаннє промайнула перед ним уже за парком на вулиці, ще недавно чмстій і білій, а тепер розбитій і поїждженій колесами й саньми» [2, с.167].

Образ баби Супрунихи з оповідання «Змій» розширює галерею занапащених постатей. Засіб контрасту як композиційний прийом і принцип розмежування персонажів є визначальним для оповідання. Через образ старої жінки автор намагається простежити взаємодію соціального й психологічного в людському житті. «Супруниха лаялась. О як вона лаялась. В свою лайку вона вклала всю свою ненависть до людей, виливала весь свій гнів на їх, всю свою злобу і весь пекучий біль од образ життя» [2, с.32]. Та лайка безпорадної баби була помстою «над усім світом, а може тільки над своєю долею», захисною реакцією на втручання жорстокої довколишності в її животіння. Основне навантаження у розкритті психології безталанної жінки несуть авторські характеристики, вчинки героїні, словесні самовиявлення. Використаний М.Чернявським і традиційний мотив провіщення — за допомогою сну посилюється трагічність звучання образу. Привертає увагу й образ змія, що набуває символічного значення. Прийом обрамлення надає творові композиційної струнності та логічної завершеності. Похмурий пейзаж і метафоричний образ ночі — важливі художні засоби характеротворення, насамперед образу центральної героїні оповідання.

В оповіданні М.Чернявського «Земля» та новелі «Гам, де гори шумлять» жіноча тема окреслена пунктирно. Але кожна введена письменником постать надовго запам'ятовується. Оповідання «Земля» репрезентує образ Зіньки — дружини селянина з Вавиловської волості Петра Стасюка, який живе справами громади, зі зброєю в руках обстоює право на хліборобське щастя і для себе, і для односельчан. Як і її чоловік, героїня мріяла про землю як довгожданне благо. За неї воював Стасюк як народний месник. Але землі селянське подружжя так і не отримало. Зінька переживає разом з Петром, поділяє його болі, підсвідомо розуміючи причини гнітючого стану чоловіка. Але нічим зарадити в лихові вона не може. Безпорадність жінки відтінено за допомогою деталі: «Руки в молодіці впали, мов не свої. Вона так і ждала, що щось буде, що Петро не даром такий похмурий» [1, с.11]. Переживання Зіньки — сукупно з чоловіковими та синівськими хвилюваннями — готують до приходу невідворотного: Стасюк вдається до помсти кривдникові-донощикові, а далі чинить акт самогубства.

Наймичка Ганна з твору «Гам, де гори шуміли» відзначається вродою та лагідністю вдачі. Вона «тиха, спокійна й хороша собою» [1, с.46]. Ганною просто не намилуються довкола. Як свідчить оповідач, «вона йшла, мов співала тими ногами пісню. Весь наш двір задивлявся на неї» [1, с.46]. Красуня покохала парубка з норавливої родини Чабанів, але шлюбне життя з Максимом так і не склалося. У нападі ревності чоловік убиває Ганну. Інтонації народних голосінь прориваються в щемливих словах оповідача: «Бідна, — думав я, — бідна Ганна, ота дитина простодушна, ота дочка гір гримучих, що ходила по землі, немов пісню співала. Заклював білу голубоньку чорний ворон!» [1, с.53]. Антиподом цієї благородної натури в творі виступає Горпина, Максимова сестра. Саме вона, гостра на язик, сварлива та гуляща, й стала, по суті, призвідцею загибелі Ганни.

Оповідання М.Чернявського «П'яниця» розкриває душевну драму безіменної героїні-страдниці. П'яниця, як вона сама себе називає, рано втратила чоловіка, дітей і тепер усе дожидає, коли ж зустрінеться з ними в потойбіччі. Хворобливість і приреченість жінки відтінює портрет: «Висока й сухорлява, з прямими вродливими рисами обличчя, смуглява, але незвичайно бліда, синьегуба й аж зелена, все-таки не здавалась старою. Але зразу

помітно було, що вона хвора на сухоти» [2, с.155-156]. Героїня тяжко страждає, горе вплинуло на її психіку. Неврівноважений стан жінки передається за допомогою діалогу з Навроцьким — земським статистиком.

«Чого зітхаєте? — запитала молодиця й засміялась. — Святий Феодосій казав, що й за мною прийде і мене візьме. Я пішла до нього в Чернігів, прохала, щоб узяв. А він каже: «Ще рано. Нехай ще березки трохи підростуть, щоб діточки на вітах могли гойдатись. Тоді прийду». Давайте вип'ємо горілочки! — несподівано обернулась молодиця до Навроцького й простягла руку до пляшки.

— Ні, не треба, — м'яко положив свою руку Навроцький на її руку» [2, с.158].

Читача вражає й глибоко трагічний образ Мрозовської («На березі морському»), котра марно чекає на свого чоловіка, якого без провини страчено. Насправді ж уже давно труп рідної їй людини з прив'язаним до ніг тягарем коливається на дні моря, поряд з багатьма такими ж жертвами репресій. Переживання жінки й морський пейзаж цілком суголосні. «Уже давно Мрозовська рішила, що чоловік її і всі, хто з ним, повинні вийти на берег тут, на цьому місці. Вони вийдуть. Вони можуть вийти щохвилини. І очі її стежили зелено-блакитну просторінь, приглядаючись до гребенів кипучих хвиль, коли вони, дійшовши до мілкого місця, ставали навшпиньки і з шумом стрибали через каміння до берега» [2, с.228].

У трактуванні жіночих постатей М.Чернявський-новеліст вдається до глибокого психологізму. Він приділяє велику увагу внутрішньому світові героїнь, поєднанню свідомого та несвідомого у їхніх учинках.

М.Чернявський належить до тієї когорти вітчизняних письменників кінця XIX — початку XX століття, творчість яких успадкувала кращі традиції попередників — А.Свидницького, І.Нечуя-Левицького, Панаса Мирного, М.Старицького, О.Кониського, Д.Марковича, С.Воробкевича та ін., увібравши водночас і мистецькі пошукування нової доби, досвід літературного модерну (О.Кобилянська, М.Коцюбинський, В.Винниченко, В.Стефаник, О.Олесь тощо). Письменник репрезентував художній час — пореформену дійсність, добу капіталізму, передреволюційні зрушення й революційні події, простежував роль і місце жінки в цих процесах. Не зважаючи на окремі недоліки в окресленні постатей

героїнь М.Чернявського, слід констатувати наявність еволюції в живописанні жіночих характерів, що посіли належне місце в галереї образів української класичної літератури.

Література:

1. Чернявський М. Твори. Т.1-10. — Харків: Рух, 1929. — Т.5. — 364 с.
2. Чернявський М. Твори: У 2-х томах. — К.: Дніпро, 1966. — Т.2. — 541 с.

Немченко Г.В. **Жіноча тема в оповіданнях М.Чернявського // Славимо рідний край: Матеріали міжрегіональної науково-практичної конференції «Микола Чернявський у вінку українського культурного відродження».**- Донецьк – Добропілля, 2011. – С.87-90.